

discusses the content of social and pedagogical activity in educational establishments.

*Key words:* social pedagogue, general education establishments, psychological service, educational system.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2013 р.

Прийнято до друку 25.10.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 373.015.31:316.42

**О. І. Мальцева**

### **ПРО РОЛЬ ШКОЛИ, ЯК ПРОВІДНОГО ІНСТИТУТУ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**

Процес соціалізації триває протягом всього життя людини і на всіх його стадіях суспільство здійснює вплив на особистість або безпосередньо, або через виховні організації. Саме виховні організації відповідають за розвиток затребуваних суспільством якостей та характеристик особистості, тобто здійснюють соціальне виховання, створюючи умови для розвитку та духовно-ціннісної орієнтації людини в процесі організації соціального досвіду, освіти або індивідуальної допомоги.

За інституціональним критерієм серед виховних організацій виділяють: заклади охорони здоров'я, заклади соціального захисту населення, заклади системи органів внутрішніх справ, заклади комітетів у справах молоді, заклади освіти. Останні, на нашу думку, відіграють найважливішу роль у справі здійснення соціально контролюваної соціалізації. Особливо школи, в яких на сьогодні в Україні навчається близько 4 млн. школярів. Жодна інша виховна організація не може зрівнятися з загальноосвітніми навчально-виховними закладами за рівнем масштабності охоплення дітей та учнівської молоді.

Значення школи у здійсненні соціального виховання школярів та роль у цьому процесі соціального педагога досліджували О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, С. Пальчевський, Н. Сейко, С. Хлебик та інші.

Мета нашої статті – проаналізувати, які завдання ставить перед школою, як інститутом соціального виховання, держава на сучасному історичному етапі.

Організації соціально-виховної діяльності школи сприяють прийняті у роки незалежності нормативно-правові акти. Зокрема, Закон України «Про освіту» (1996 р.), в якому визначений статус провідного фахівця із соціального виховання – соціального педагога – в школі

(ст. 22), Концепція виховання у національній системі освіти, кваліфікаційні характеристики соціального педагога, опубліковані в газеті «Освіта» за 12 січня 1994 року.

У вересні 1999 року Кабінетом Міністрів України було затверджено Національну програму патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства. Відповідно до цього документа в липні 2004 року Президія АПН України затвердила Національну програму виховання дітей та учнівської молоді в Україні (2004 – 2013 рр).

Серед завдань Програми: підвищити статус виховання в українському суспільстві та системі освіти, зміцнити й розвинути виховні функції навчальних закладів, забезпечити взаємодію системи освіти з усіма соціальними інститутами, посилити роль сім'ї у вихованні дітей, зміцнити її взаємодію з навчальними закладами, спрямувати зусилля на підвищення професійної компетентності педагогів у здійсненні процесу виховання та інші.

Ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинена, національно свідома, високоосвічена, життєво компетентна, творча особистість, здатна до саморозвитку і самовдосконалення. У сучасній соціокультурній ситуації головною домінантою виховання є формування в особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самої себе, активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.

Змінюється погляд на виховання як процес подолання негативних тенденцій в розвитку особистості та засіб перевиховання, сприйняття вихованця лише як об'єкта виховних впливів. На зміну йому приходить розуміння виховання як процесу залучення особистості до створеної людством системи цінностей, окультурення її життя, сприяння становленню її сутнісних сил, творчої активності.

У нових умовах соціально-формуюча місія школи значно посилюється. У ситуації кризи дитинства, соціальної невладштованості значної частини населення, сімейного неблагополуччя, агресивності соціального середовища школі необхідно значно актуалізувати, розширити та поглибити свої соціально-педагогічні функції.

Оптимізація виховного процесу в загальноосвітніх закладах усіх типів і форм власності передбачає:

- гармонійне поєднання національного і полікультурного виховання, формування культури міжнаціональних відносин;
- збалансованість інтелектуального з фізичним, психічним, соціальним, естетичним розвитком;
- збагачення морального досвіду школярів, розвиток в них потреби у морально-духовному самовдосконаленні;
- формування в учнівської молоді життєвої компетентності, уміння створювати і реалізовувати власні життєві проекти;
- виховання особистості в колективі, формування умінь налагоджувати взаємодію, співпрацю, гармонійно виходити з конфліктів;

- використання можливостей дитячих громадських організацій, об'єднань, учнівського самоврядування у вихованні активної соціальної позиції школярів, розвитку їх уміння брати на себе відповідальність за прийняті рішення;

- удосконалення трудового виховання, сприяння професійному самовизначенню школярів, формування готовності до праці в ринкових умовах;

- впровадження здоров'язберігаючих технологій, виховання у школярів орієнтації на здоровий спосіб життя;

- створення ситуацій успіху, забезпечення взаємозв'язку процесів виховання і самовиховання, розвитку і саморозвитку;

- гармонійний розвиток особистості в різноманітних видах позакласної діяльності;

- гуманізацію системи оцінювання життєвих досягнень школярів, визнання їх здатності до самореалізації, самоосвіти, прийняття самостійних рішень критеріями оцінки ефективності виховної діяльності навчального закладу;

- введення посад практичного психолога, соціального педагога, педагога додаткової освіти, педагога-організатора, класного вихователя;

- здійснення випереджувального науково-методичного супроводу проектування і впровадження сучасних виховних систем у педагогічну практику [1].

25 червня 2013 року Указом Президента України було затверджено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. В документі акцентується увага на вирішенні нагальних освітніх проблем. Зокрема, йдеться про те, що нинішній рівень освіти в Україні не дає їй змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави і підвищення добробуту громадян. Залишається низькою престижність освіти і науки в суспільстві. Не повністю задовольняє потреби населення мережа дошкільних і позашкільних навчальних закладів, стан їх навчально-матеріальної бази тощо. Потребують якісного поліпшення освіта дорослих, діяльність закладів післядипломної педагогічної освіти, структурних підрозділів вищих навчальних закладів, на базі яких здійснюються перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Актуальними є реалізація в освітніх програмах ідеї посилення ролі сім'ї у вихованні дітей, розширення можливості впливу родин учнів на навчально-виховний процес.

Залишається незадовільним стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення системи освіти, низьким – рівень оплати праці працівників освіти і науки.

Ключовим завданням освіти у XXI столітті названо розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє. Сучасний ринок праці вимагає від

випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

Відповідно до положень Стратегії одним з актуальних завдань освітніх закладів є забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді.

Загальноосвітні навчально-виховні заклади мають забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя у постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі.

Ядром державної гуманітарної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності.

Реалізація цих завдань передбачає:

- переорієнтацію пріоритетів освіти з держави на особистість, на послідовну демократизацію і гуманізацію навчально-виховного процесу, педагогічної ідеології загалом, тобто на європейські гуманістичні цінності й виміри;
- розроблення та реалізацію Концепції національного виховання;
- забезпечення відповідності змісту і якості виховання актуальним проблемам та перспективам розвитку особистості, суспільства, держави;
- взаємодію сім'ї, освітніх установ, органів управління освітою, дитячих і молодіжних громадських організацій, широких верств суспільства, місцевої громади, бізнесових структур, релігійних конфесій у вихованні і соціалізації дітей та молоді;
- розроблення цілісної системи виявлення та психолого-педагогічного супроводу обдарованої молоді, забезпечення умов для її розвитку, соціалізації та подальшого професійного зростання;
- розроблення програми превентивного виховання дітей і молоді в системі освіти; формування ефективної та дієвої системи профілактики правопорушень, дитячої бездоглядності та безпритульності;
- розроблення інваріантних моделей змісту виховання в закладах освіти з урахуванням сучасних соціокультурних ситуацій, цінностей виховання та навчання;
- посилення впливу літератури та мистецтва на виховання і розвиток дітей та молоді;
- створення на державному телебаченні навчально-пізнавальних передач для молоді з науково-технічного, еколого-натуралістичного, естетичного, туристично-краєзнавчого та інших напрямів позашкільної освіти;

- впровадження програм підготовки молоді до подружнього життя та формування відповідального батьківства;
- формування здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей і молоді, забезпечення їх збалансованого харчування, диспансеризації;
- збільшення рухового режиму учнів шкільного віку за рахунок уроків фізичної культури, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в позаурочний час;
- удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи у закладах системи освіти та інших відомств (розширення кількості спортивних гуртків, секцій і клубів з обов'язковим кадровим, фінансовим, матеріально-технічним забезпеченням їх діяльності);
- оновлення методології фізичного виховання дітей та молоді з безпосереднім валеологічним супроводом усього процесу навчання і виховання дітей з різними фізичними та освітніми можливостями;
- посилення взаємодії органів управління освітою і навчальних закладів із засобами масової інформації у справі виховання і розвитку підростаючого покоління, недопущення шкідливого інформаційно-психологічного впливу засобів медіаіндустрії на дітей;
- створення системи психолого-педагогічної та медико-соціальної підтримки та реабілітації сім'ї;
- розроблення критеріїв оцінювання якості і результативності виховної діяльності навчальних закладів [2].

Шкільна освіта забезпечує соціалізацію через засвоєння загальноосвітніх вмінь та навичок, суспільних цінностей. Загальноосвітні навчально-виховні заклади моделюють правила поведінки в громадських місцях, намагаються протидіяти антисоціальній поведінці дітей. Вони формують громадянина і надають більше можливостей дитині у спілкуванні з дорослими та ровесниками. У школі створюється концентроване дитяче середовище, яке надає їм відносну незалежність від батьків та інших дорослих.

Таким чином, відповідно до змісту розглянутих нами документів та зважаючи на низку об'єктивних причин, наша держава покладає на школу обов'язок соціального виховання дітей та юнацтва. Загальноосвітні навчально-виховні заклади також мають залучати до цієї справи інші виховні інститути (сім'ю, дитячі та молодіжні громадські організації, позашкільні виховні заклади, громаду) та контролювати й координувати їх виховні впливи.

### **Список використаної літератури**

**1. Національна** програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. – Режим доступу: <http://ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/39-progra-type.html>. **2. Національна** стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки. – Режим доступу: <http://>

www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf. **З. Коваль Л. Г.** Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навч. посібник / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверева, С. Р. Хлеб'як – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с. **4. Сейко Н.А.** Соціальна педагогіка: Курс лекцій / Н. А. Сейко – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 260 с. **5. Соціальна педагогіка.** 5-те вид. перероб. та доп. Підручник / За ред. А. Й. Капської. – К. : Центр учбової літератури, 2011 – 488 с.

**Мальцева О. І. Про роль школи як провідного інституту соціального виховання у сучасній Україні**

У статті проаналізовано, які завдання ставить перед школою, як інститутом соціального виховання, держава на сучасному історичному етапі. Обґрунтовано тезу про те, що загальноосвітні навчально-виховні заклади є провідним інститутом соціального виховання в Україні. Розглянуті основні положення Закону України «Про освіту» (1996), Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні (2004 – 2013 рр.), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. З'ясовано, що державою на школу покладається завдання контролювати та координувати виховні впливи на учня з боку інших виховних інститутів.

*Ключові слова:* соціальне виховання, школа, національне виховання, соціалізація.

**Мальцева О. И. О роли школы как ведущего института социального воспитания в современной Украине**

В статье проанализировано, какие задания ставит перед школой, как институтом социального воспитания, государство на современном историческом этапе. Обосновано тезис о том, что общеобразовательные учебно-воспитательные учреждения являются ведущим институтом социального воспитания в Украине. Рассмотрены основные положения Закона Украины «Об образовании» (1996), Национальной программы воспитания детей и учащейся молодежи в Украине (2004 – 2013 гг.), Национальной стратегии развития образования в Украине на период до 2021 года. Установлено, что государством на школу возлагается задача контролировать и координировать воспитательные воздействия на ученика со стороны других воспитательных институтов.

*Ключевые слова:* социальное воспитание, школа, национальное воспитание, социализация.

**Mal'tseva O. I. On the role of the school as a leading institution of social education in modern Ukraine**

The article analyzes what tasks put before school, as an institution of social education, the state at the present historical juncture. Reasonably thesis that general educational institutions are leading institute of social education in Ukraine.

The new terms of socio-forming mission school is greatly enhanced. In a crisis of childhood, social disorder much of the population, family problems, school social environment aggressiveness to significantly update, extend and deepen their social and educational function.

Educational institutions have to ensure the formation of personality that is aware of its belonging to the Ukrainian people of European civilization, focused on the realities and perspectives of sociocultural dynamics, prepared for life in an ever-changing, competitive, interdependent world.

The main provisions of the Law of Ukraine "On Education" (1996), National Programme for education of children and youth in Ukraine (2004 – 2013), The National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period until 2021.

Found that the state school is tasked to supervise and coordinate the educational impact on students from other educational institutions (family, children's and youth organizations, after-school educational institutions, community).

*Key words:* social education, school, national education, socialization.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2013 р.

Прийнято до друку 25.10.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.091.12:36-051:331.548

**Н. Л. Отрошенко**

**ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТОК СПРЯМОВАНOSTІ  
ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ  
СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗІ СТАРШОКЛАСНИКАМИ**

Соціальні зміни, що відбулися в українському суспільстві, а також новітні досягнення психолого-педагогічної науки потребують перегляду та переосмислення підходів до вирішення проблеми професійного самовизначення школярів, зокрема – пошуку форм та методів активізації цього процесу.

М. Азаров, Глава Уряду, на Урядовому порталі, нещодавно, зазначив, що надзвичайно важливо, аби українські школи та виші готували людей, здатних брати на себе відповідальність, чим ще раз довів правильність нашого бачення завдань сучасної шкільної професійної орієнтації.

Отже, в умовах радикального формування освіти в Україні набуває актуальності не стільки формування традиційних знань, умінь і навичок учнів, скільки розвиток їхнього мислення, творчих здібностей, дослідницьких навичок, тобто, формування способів діяльності.